

Geopolitisk turbulens kräver förnyad analys av lämplig svensk självförsörjningsgrad

Dagens Industri den 21 mars 2024

De senaste årens geopolitiska omvälvningar med nationsgränsernas förnyade betydelse har satt strålkastarljuset på de multinationella företagens globala transport- och produktionskedjor. De nya förutsättningarna påkallar en djupgående omstrukturering av svenska företags internationella affärsoperationer som i förlängningen kommer att få betydande konsekvenser för svensk självförsörjningsgrad.

Vid tiden för finanskrisen 2008 kunde företag och konsumenter njuta av en nästintill gränslös tillgång till varor och kapital från hela världen. I denna värld fanns grundförutsättningarna för den globala transport- och produktionskedjan som affärsmodell. I början av 2024 är det tydligt att dessa förutsättningar inte längre gäller. Tidsspillan och produktionsstörningar vid passage av nationella gränser har gjort det till ett måste för alla företag att se över den egna kedjans utformning.

Dagens tongångar i debatten är positiv och världens börser andas inställningen att störningarna i transport- och produktionskedjan är tillfälliga. Mot detta talar den tydliga trenden med ett ökat antal restriktioner på gränsöverskridande handel och investeringar. Antalet restriktioner har från 2010 till 2022 10-faldigats, varav huvuddelen efter 2017 (IMF). Historien visar dessutom att teknologiskiften och finanskriser går hand i hand och så länge det är osäkert vilken teknologi som blir morgondagens förhärskande kommer företagens investeringar och avslutet på finanskrisen från 2008 att dröja.

Vi har fått en föraning om "kostnaderna" för de många krispaketen efter 2008 i form av stigande räntor, ökad inflation och faktiska eller föreslagna högre skatter. Den gemensamma effekten av dessa är en absorption av efterfrågan och som en följd av denna färre jobb i en tid då digitalisering, robotisering, AI och delningsekonomi redan reducerat antalet. Varje politiker som vill bli omvald kommer i detta läge att göra allt för att skapa nya, behålla eller attrahera jobbtillfällen från utlandet. Historien visar på detta mönster. Statsstöd såsom USA:s IRA eller EU:s Green Deal utgör illavarslande bränsle i en gränsöverskridande kapplöpning om jobben. De politiker som är förlorare i denna kapplöpning kommer att frestas att stänga gränser. Med stängda gränser eller försvårade gränspassager går förutsättningarna för den globala transport- och produktionskedjan förlorade.

När nu förutsättningarna för den globala transport- och produktionskedjan förändrats krävs en förnyad analys av hur kedjan bör organiseras. De företag som arbetar med den globala transport- och produktionskedjan som affärsmodell har fem strategier att välja mellan:

- Laissez Faire – fortsatt som tidigare. Företaget antar här att den nuvarande transport- och produktionskedjan kommer att förbli stabil trots de geopolitiska utmaningarna.
- Flytta hem – företaget flyttar investeringarna tillbaka hem och satsar på lokal produktion eller produktion nära det egna landet.

- Diversifiering – företaget gör sig mindre sårbart för den geopolitiska oron genom att diversifiera med produktion på fler geografiska platser.
- Regionalisering – företaget koncentrerar sina investeringar till specifika regioner för att öka effektiviteten och minska sårbarheten.
- Replikering – företaget använder digitalisering och avancerad teknik såsom 3D-printing för att replikera sin produktion nära olika marknader.

Med den gällande geopolitiska oron är det nästintill tjänstefel av företagsledning och styrelse om inte frågan om den globala transport- och produktionskedjans utformning redan ligger på bordet.

Budskapet i denna artikel är att det vore mycket allvarligt om inte regeringen följer upp och tar höjd för effekterna av den omorganisation av det globala produktionsmönstret som kommer att följa de närmsta åren. Vad betyder det när utländska arbetsgivare enligt någon av strategierna ovan väljer en modell som innebär att de drar sig ur Sverige. Hur påverkar detta de mer än 750 000 som arbetar i utlandsägda företag i Sverige? Vilken motvikt finns i de svenska företag som väljer att flytta hem sin produktion. Vilken påverkan har olika scenarier på arbetsmarknaden, skatteunderlaget, produkt- och kompetensförsörjningen. Regeringen måste vara proaktiv i sin analys av företagens nya produktionsmönster och där söka den nivå och det innehåll i den svenska självförsörjningsgraden som gör det svenska samhället motståndskraftigt och lockande som produktionsplats i en tid av stor geopolitisk oro.

Lars Oxelheim